

Kronika

WYZWANIA NA RYNKU WIEPRZOWINY W POLSCE NA TLE UE

Dnia 20 października 2016 roku na Wydziale Nauk Ekonomicznych w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie odbyła się konferencja naukowa na temat: „Wyzwania na rynku wieprzowiny w Polsce na tle UE”. Przestanką do zorganizowania konferencji była pogarszająca się sytuacja ekonomiczna na krajowym rynku żywca wieprzowego oraz stopniowa utrata przez Polskę pozycji jednego z największych producentów wieprzowiny w UE. Podjęto zatem próbę zainicjowania dyskusji oraz badań w tym obszarze. Celem konferencji była wymiana myśli naukowej i wiedzy praktycznej na temat wyzwań na rynku wieprzowiny w Polsce na tle UE. Konferencja zgromadziła pracowników naukowych, którzy w swoich badaniach zajmują się rynkiem żywca wieprzowego. W konferencji uczestniczyli przedstawiciele uczelni zagranicznych, goście z krajowych uczelni i instytutów naukowych oraz pracownicy i studenci Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. Obrady przebiegały w trzech sesjach, w czasie których wygłoszono 18 referatów:

1. Uwarunkowania produkcji żywca wieprzowego:

- *Socjoekonomiczne warunki produkcji świń w Polsce i Europie centralnej – źródła kryzysu* – prof. dr hab. Zygmunt Pejsak,
- *Uwarunkowania efektywności chowu trzody chlewnej w gospodarstwach polskich* – prof. dr hab. Wojciech Ziętara,
- *Czynniki kształtujące produkcję żywca wieprzowego po wejściu Polski do Unii Europejskiej (analiza danych z lat 2000-2015)* – dr hab. inż. Anna Olszańska, prof. Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu,
- *Market of Pork in Ukraine: State and Prospects* – prof. dr hab. Georgiy Cherevko,
- *Przestrzenne zróżnicowanie produkcji żywca wieprzowego* – prof. dr hab. Henryk Runowski.

2. Zmiany na rynku wieprzowiny:

- *Współpraca w łańcuchach dostaw wieprzowiny w Polsce wyzwaniem dla producentów żywca wieprzowego i przedsiębiorstw mięsnych* – dr hab. inż. Elżbieta Szymańska, prof. SGGW,
- *Wpływ cen żywca wieprzowego i zbóż na pogłowie trzody chlewnej w Polsce w latach 1995-2016* – dr inż. Benedykt Pepliński,

- *Rynek trzody w latach 2000-2015 oraz jego perspektywy w 2016 i 2017 roku* – dr Danuta Zawadzka,
- *Rynek żywca wieprzowego w wybranych krajach UE w warunkach integracji gospodarczej – analiza porównawcza dla starych i nowych państw członkowskich* – dr hab. Sebastian Stępień, prof. Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu,
- *Działania interwencyjne na rynku wieprzowiny w latach 2015-2016* – mgr Marzena Trajer,
- *Tendencje in production and Polish trade of pork (Tendencje w produkcji i polskim eksporcie wieprzowiny)* – dr hab. Piotr Bórawski,
- *Reorganizacja jako warunek utrzymania pozycji konkurencyjnej Polski na rynku UE* – dr inż. Magdalena Kozera-Kowalska.

3. Wybrane czynniki rozwoju produkcji wieprzowiny:

- *Management problems of pig farming industry of Ukraine at European integration prospects* – dr Volodymyr Kovaliv,
- *Regionalne zróżnicowanie produkcji żywca wieprzowego w Polsce* – dr inż. Dariusz Kusz,
- *Znaczenie systemów jakości w produkcji mięsa wieprzowego* – dr inż. Sławomir Stec,
- *Wykorzystanie ubezpieczeń produkcyjnych w gospodarstwach trzodowych w Polsce* – dr hab. Piotr Sulewski,
- *Ceny wieprzowiny w Polsce na tle cen w Unii Europejskiej* – dr inż. Mariusz Hamulczuk,
- *Tendencje w konsumpcji wieprzowiny i jej produkcji w Polsce w latach 2005-2014* – dr inż. Alicja Stolarska.

Pierwszą sesję rozpoczął **prof. dr hab. Zygmunt Pejsak** z Państwowego Instytutu Weterynaryjnego – Państwowego Instytutu Badawczego w Puławach. W swojej prezentacji przedstawił socjoekonomiczne warunki produkcji świń w Polsce. Stwierdził, że znacznie odbiegają one od występujących w krajach będących czołowymi producentami trzody chlewnej w Europie. Rzutuje to na efektywność oraz konkurencyjność rodzimego sektora produkcji żywca wieprzowego. Podstawowym problemem jest niekorzystna struktura stad w Polsce, która uniemożliwia efektywne wykorzystanie zasobów oraz ogranicza konkurencyjność. Ponadto chów trzody chlewnej w wielu gospodarstwach cechuje niski poziom zarządzania, zła organizacja produkcji oraz zaniedbania w zakresie ochrony zdrowia świń. Istotnym elementem jest także niedostateczna dostępność ludzi o odpowiednim poziomie wiedzy oraz umiejętnościach pozwalających na rozwój chowu i hodowli świń w Polsce.

Zdaniem Profesora Pejsaka przedstawione przyczyny braku konkurencyjności części producentów świń oraz obserwowany od kilku lat spadek pogłowia trzody chlewnej w kraju, a zwłaszcza liczby loch, są wielowątkowo powiązane i bardzo zróżnicowane. W celu poprawy konkurencyjności na rynku wieprzowiny oraz wzrostu efektywności wiele pozytywnych działań mogą podjąć sami hodowcy i producenci żywca wieprzowego. Ponadto konieczna jest szybka i intensywna współpraca wszystkich zainteresowanych stron, powiązanych bezpośrednio lub pośrednio z produkcją trzody chlewnej i mięsa wieprzowego, w tym Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Prof. dr hab. Wojciech Ziętara z Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowego Instytutu Badawczego w Warszawie przedstawił uwarunkowania efektywności chowu trzody chlewnej w gospodarstwach polskich. Profesor Ziętara stwierdził, że drastyczny spadek pogłowia trzody chlewnej w Polsce po 2007 roku wystąpił w gospodarstwach o mniejszej skali chowu, tzn. utrzymujących stada do 200 sztuk. Poziom koncentracji chowu trzody chlewnej w gospodarstwach w Polsce jest bardzo niski w porównaniu z wiodącymi producentami żywca wieprzowego. W 2013 roku średnio w polskich gospodarstwach utrzymywano 41 sztuk trzody chlewnej, natomiast w Danii, Holandii i Niemczech odpowiednio: 3096, 2285 i 584 sztuki.

W ostatnich latach zwiększyło się regionalne zróżnicowanie stanu pogłowia trzody chlewnej. W 1990 roku w pięciu województwach znajdowało się 55%, natomiast w 2014 roku 72% pogłowia. Wiodącymi województwami w chowie trzody chlewnej są: wielkopolskie i kujawsko-pomorskie, w których w 2014 roku utrzymywano 46,6% świń. Drastycznie niski poziom pogłowia trzody chlewnej występuje w województwach Polski południowej: małopolskim, podkarpackim i świętokrzyskim. Zdaniem Profesora Ziętary szanse rozwojowych pozbawione są gospodarstwa utrzymujące do 25 loch i sprzedające do 400 tuczników rocznie. Takie szanse posiadają natomiast gospodarstwa utrzymujące 25-50 loch i sprzedające od 400 do 1000 tuczników lub sprzedające od 500 do 1200 prosiąt i warchlaków. Za w pełni konkurencyjne można uznać gospodarstwa utrzymujące 50 i więcej loch oraz sprzedające powyżej 1000 tuczników rocznie lub powyżej 1200 sztuk prosiąt i warchlaków. Głównym czynnikiem decydującym o efektywności produkcji żywca wieprzowego jest zatem skala produkcji.

Wprowadzenie w Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020 wsparcia produkcji prosiąt w ramach zadania „Modernizacja gospodarstw rolnych” należy ocenić pozytywnie, jednak efekty mogą być osłabione przez trudności związane z uzyskiwaniem pozwoleń na budowę chlewni. Świadczy o tym mała liczba wniosków o wsparcie produkcji prosiąt, składanych w latach 2015 i 2016.

Dr hab. inż. Anna Olszańska, prof. Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, w swoim wystąpieniu przedstawiła czynniki kształtujące produkcję żywca wieprzowego po wejściu Polski do Unii Europejskiej. Analizą objęto dane z lat 2000-2015. Według dr Olszańskiej rynek żywca wieprzowego w Polsce był przez całe dziesięciolecie głównym rynkiem mięsnym w kraju. Duże spożycie wieprzowiny przez polskich konsumentów dawało nadzieję na pozytywne jego funkcjonowanie w strukturach UE. Jednak już po 3 latach od integracji okazało się, że sfera produkcji wieprzowiny znalazła się w kryzysie i stan ten trwa do dzisiaj. Składa się na to wiele różnych czynników oraz uwarunkowań w otoczeniu bliższym i dalszym, które w większości mają negatywny wpływ na sferę produkcji i skupu żywca wieprzowego. Do podstawowych należą: zmienność cen skupu żywca i pasz z wyraźną, wieloletnią tendencją zawężania wzajemnych ich relacji oraz zmiany strukturalne w sferze produkcji żywca wieprzowego, polegające na znacznym zmniejszeniu liczby gospodarstw zajmujących się tuczem trzody chlewnej. Ponadto na unijnym rynku żywca wieprzowego zachodzą od

kilku lat głębokie zmiany strukturalne, zmierzające do ustalania przewag konkurencyjnych niektórych państw. Mają one swoje źródło między innymi w kształtowaniu się konkurencyjnych cen skupu, lepszej organizacji rynku, integracji we wszystkich jej wymiarach oraz rozwiniętym otoczeniu instytucjonalnym. Powoduje to, że rynek polski, w sytuacji niesprzyjających warunków otoczenia politycznego i ekonomicznego, jest bardziej narażony na negatywne bodźce.

Prof. dr hab. Georgiy Cherevko z Lwowskiego Narodowego Uniwersytetu Rolniczego w Dublanach przedstawił rynek wieprzowiny na Ukrainie z uwzględnieniem perspektyw rozwoju. Jego zdaniem zmiany dokonane w sektorze rolnym w ostatnich latach miały negatywny wpływ na sektor chowu trzody chlewnej. Kraj stracił pozycję lidera wśród światowych producentów wieprzowiny. Zamiast konkurencji pomiędzy producentami wieprzowiny występuje konkurencja pomiędzy dużymi zintegrowanymi firmami, które zajmują się przetwórstwem wieprzowiny, organizacją sprzedaży oraz dystrybucją towarów. W celu poprawy sytuacji wskazana jest zwiększona koncentracja produkcji oraz stworzenie warunków dla rozwoju procesów integracyjnych w łańcuchu dostaw wieprzowiny z uwzględnieniem dotacji rządowych.

Zdaniem Profesora Cherevko priorytetem w niedalekiej przyszłości powinno być zwiększenie produkcji wieprzowiny wysokiej jakości, rozwój prac hodowlanych w tym kierunku oraz wsparcie finansowe produkcji prosiąt. Ważna jest także produkcja dobrych pasz dla trzody chlewnej oraz stworzenie korzystnych warunków kredytowania produkcji rolnej. Celem producentów żywca wieprzowego powinno być zwiększenie przyrostów dziennych zwierząt z 250-350 do 600-800 gramów. Można to osiągnąć poprzez odpowiednie prace hodowlane, zbilansowanie dawek pokarmowych zwierząt w każdym wieku oraz stworzenie optymalnych warunków utrzymywania trzody chlewnej. Według Profesora należy pamiętać, że podstawę zaopatrzenia powinna stanowić własna produkcja wieprzowiny w kraju. Import stwarza ryzyko zarówno ilościowe, jak i jakościowe. Ważnym obszarem poprawy sytuacji ekonomicznej na rynku mięsa wieprzowego na Ukrainie jest także rozwój i modernizacja przemysłu przetwórczego.

Prof. dr hab. Henryk Runowski ze Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie przedstawił przestrzenne zróżnicowanie produkcji żywca wieprzowego na świecie. Zwrócił uwagę, że na rynku wieprzowiny zachodzą procesy koncentracji pogłównia i następuje wzrost skali chowu trzody chlewnej. Pozwala to na wykorzystanie efektu ekonomii skali i obniżanie kosztów produkcji. Światowy i unijny rynek trzody chlewnej różnicuje się. W UE wielkość produkcji żywca wieprzowego w starych krajach wzrasta, zaś w nowo przyjętych zmniejsza się. Wynika to przede wszystkim z różnic w poziomie koncentracji pogłównia oraz zaawansowania postępu biologicznego i organizacyjnego, a w efekcie w produktywności zwierząt i efektywności produkcji. Zróżnicowany poziom kosztów produkcji w poszczególnych krajach sprzyjać będzie dalszemu przemieszczaniu się pogłównia świń do krajów o niższych kosztach produkcji. Wprowadzanie nowoczesnych technologii produkcji w krajach „zapóźnionych” technologicznie może ograniczać skalę tego „prze-

plywu”. W tym celu konieczne jest wdrożenie innowacyjnych technologii chowu trzody chlewnej.

Ceny żywca są zróżnicowane między poszczególnymi krajami zarówno na świecie, jak i w Unii Europejskiej. Niskie ceny żywca wieprzowego występują w Kanadzie i Brazylii, natomiast w Unii Europejskiej w krajach, takich jak: Holandia, Dania, Francja i Hiszpania. W innych krajach UE ceny są wyższe, a zwłaszcza we Włoszech. Liberalizacja handlu z USA i Kanadą może nieco osłabić przewagi konkurencyjne unijnych producentów, choć nie musi to być zjawisko nieuniknione. Europejscy producenci nie wykorzystali jeszcze wszystkich możliwości poprawy efektywności chowu trzody chlewnej i redukcji kosztów produkcji.

Obrazy **drugiej sesji** rozpoczęło wystąpienie **dr hab. inż. Elżbiety Szymańskiej, prof. SGGW** w Warszawie, na temat współpracy w łańcuchach dostaw wieprzowiny w Polsce między producentami żywca wieprzowego a przedsiębiorstwami mięsnymi. Profesor Szymańska przedstawiła wyniki badań, z których wynika, że sytuację ekonomiczną na rynku wieprzowiny producenci trzody chlewnej oceniają gorzej w porównaniu z przedsiębiorcami zajmującymi się ubojem i/lub przetwórstwem wieprzowiny.

Wśród krajów UE o największej produkcji żywca wieprzowego podstawową formą organizacji rynku wieprzowiny jest integracja pionowa, która za pomocą kontraktów łączy producentów trzody chlewnej, hodowców, producentów pasz i zakłady mięsne. W Polsce umowy kontraktacyjne dotyczą małej części obrotów rynkowych i najczęściej zawierają je duże przedsiębiorstwa mięsne, które nie mogą pozwolić sobie na ryzyko braku dostaw surowca do produkcji. Do korzyści z tytułu podpisania umowy kontraktacyjnej przedsiębiorcy zaliczają przede wszystkim zapewnienie odpowiedniej ilości surowca w określonym czasie oraz mniejsze wahania jego jakości, natomiast rolnicy najczęściej wskazują na zapewniony zbyt tuczników, wyższą cenę sprzedaży oraz stabilizację produkcji. Wśród ograniczeń podpisywania umów kontraktacyjnych przedsiębiorcy najczęściej wymieniają zmiany opłacalności produkcji, różną jakość surowca i niepewny zbyt produkcji. Z kolei rolnicy do tych ograniczeń zaliczają także niestabilność cen, konieczność sprzedaży tuczników po określonej cenie oraz brak wywiązywania się przedsiębiorstw z podpisanych umów. W zakresie sposobów poprawy sytuacji ekonomicznej na rynku wieprzowiny duży odsetek rolników, jak i przedsiębiorców, wskazuje na potrzebę ograniczenia importu i poszukiwania nowych rynków zbytu. Dla rolników ważne jest również zwiększenie interwencji państwa na rynku, a dla przedsiębiorców – większa promocja spożycia wieprzowiny.

Dr inż. Benedykt Pepliński z Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu przedstawił zagadnienie wpływu cen żywca wieprzowego i zbóż na pogłowie trzody chlewnej w Polsce w latach 1995-2016. Z jego analiz wynika, że od 2015 roku pogarsza się średnia opłacalność produkcji żywca wieprzowego. Jego zdaniem w ocenie opłacalności zasadna jest zmiana targowiskowych cen żyta na ceny skupu pszenicy w relacji do cen tuczników, gdyż zmniejsza się znaczenie żyta jako rośliny paszowej. Ponadto zwiększają się dysproporcje pomiędzy cenami skupu trzody

chlewnej i cenami targowiskowymi oraz szybciej poprawia się korelacja pomiędzy poziomem pogłowia świń a cenami skupu pszenicy.

Dr Pepliński zwrócił także uwagę, że ceny skupu tuczników nie są dobrym wskaźnikiem, na podstawie którego można prognozować zmiany w pogłowie świń. Silniejsza korelacja występuje pomiędzy pogłowiem świń a cenami zbóż, zwłaszcza 11-14 miesięcy przed badaniem poziomu pogłowia.

Duże znaczenie dla producentów trzody chlewnej produkujących w cyklu otwartym mają ceny prosiąt. Z analizy wynika, że w latach 1995-2016 targowiskowe ceny prosiąt rosły szybciej niż ceny skupu tuczników, co powoduje, że stają się one relatywnie coraz droższe. Cykliczność cen skupu wskazuje, że ceny skupu tuczników w III kwartale 2017 roku mogą osiągnąć swoje maksimum w przedziale 5,90-6,50 zł/kg wagi żywej. W przypadku optymistycznego wariantu możliwe będzie nie tylko zatrzymanie spadku pogłowia świń w Polsce, ale pojawią się ekonomiczne przesłanki do powolnego rozpoczęcia jego odbudowy.

Dr Danuta Zawadzka z Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowego Instytutu Badawczego w Warszawie przedstawiła zmiany na rynku trzody chlewnej w latach 2000-2015 oraz perspektywy jego rozwoju w 2016 i 2017 roku. Zwróciła także uwagę, że w rozwoju pogłowia i produkcji wieprzowiny wyróżnia się długookresowe tendencje i krótkookresowe wahania. W 2016 roku w odniesieniu do okresu 2000-2004, a więc bezpośrednio poprzedzającego przystąpienie Polski do Unii Europejskiej, pogłowie trzody zmniejszyło się o 42%. Za przyczyny sprawcze tego zjawiska należy uznać relatywne tanienie trzody względem zbóż i pasz treściwych oraz relatywne drożenie prosiąt względem trzody. Spadek produkcji wieprzowiny był w tym okresie mniejszy ze względu na rosnący import prosiąt wspomagający wzrost efektywności. Z kolei produkcja żywca wieprzowego w 2006 roku była o 11% niższa niż średnia roczna produkcja w latach 2000-2004. Spadek pogłowia i produkcji trzody wpłynął na obroty handlu zagranicznego żywcem i mięsem wieprzowym. Mniejszy wzrost eksportu niż importu spowodował, że saldo tego handlu przekształciło się z dodatniego w ujemne i dodatkowo to ujemne saldo pogłębia się.

Na podstawie analizy dokonanej w krótkim okresie dr Zawadzka oceniła, że w grudniu 2016 i w czerwcu 2017 roku pogłowie trzody może wynieść około 10 mln sztuk. W stosunku do analogicznych okresów sprzed roku byłoby ono mniejsze odpowiednio o około 5 i 2-3%. Zmniejszenie stopy spadku może wynikać z postępującej poprawy opłacalności chowu powiązanej głównie ze wzrostem cen trzody chlewnej. Jednocześnie produkcja żywca wieprzowego w 2016 roku może być mniejsza o około 2%, a w 2017 roku o około 3%. Zmiany te wpłyną na zmiany w handlu zagranicznym i spożyciu wieprzowiny.

Dr hab. Sebastian Stępień, prof. Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, przedstawił rynek żywca wieprzowego w wybranych krajach UE w warunkach integracji gospodarczej. Dokonał analizy porównawczej dla starych i nowych państw członkowskich w latach 1995-2015. Jego zdaniem ocena tendencji na rynku żywca wieprzowego wskazuje, że beneficjentami akcesji nowych państw członkowskich do UE są „stare” kraje unijne. Dla wszystkich nowych państw członkowskich cha-

rakterystyczny był wyraźny spadek pogłowia w analizowanym okresie, ale dynamika tego spadku była większa po integracji z UE. Szczególne korzyści odniosły Niemcy i Dania, które poprzez handel zwiększyły swój udział w rynkach krajów Europy Środkowo-Wschodniej. Pośrednio zyskała także Holandia.

Włączenie do wspólnego rynku doprowadziło do synchronizacji cen żywca wieprzowego pomiędzy starymi i nowymi członkami (w pewnym zakresie również kosztów, w tym paszowych), a konkurowanie skalą produkcji i efektywnością chowu predysponowało kraje Europy Zachodniej. W Polsce i Rumunii spadek pogłowia nie wiązał się ze spadkiem produkcji i pogorszeniem bilansu handlowego. Było to wynikiem importu prosiąt do tych państw, a następnie tuczu i uboju świń, również z przeznaczeniem na eksport. Dużą rolę w tym procesie odgrywały koncerny transnarodowe, przejmując udziały w zakładach mięsnych na terenie tych dwóch krajów.

Według dr. Stępnia podejmowane działania na polskim rynku mięsa wieprzowego powinny obejmować:

- a) silniejszą integrację producentów żywca i przejmowanie kolejnych faz łańcucha żywności, łącznie z siecią własnych przetwórci i punktów handlowych;
- b) stworzenie odpowiednich przepisów preferujących produkcję tradycyjną i sprzedaż bezpośrednią.

Mgr Marzena Trajer z Agencji Rynku Rolnego przedstawiła działania interwencyjne na rynku wieprzowiny w latach 2015-2016. Podkreśliła, że Komisja Europejska odchodzi od instrumentów interwencyjnych, bezpośrednio wpływających na sytuację rynkową. Obecnie działania są kierowane na wsparcie ekonomicznej sytuacji gospodarstw rolnych i podniesienie dochodów rolników. W ostatnich latach na sytuację rynkową wpływają czynniki nieprzewidywalne, np. pojawienie się ognisk wirusa ASF na terenie Polski oraz związane z tym embargo wprowadzone m.in. przez Federację Rosyjską. Wymaga to podejmowania nadzwyczajnych środków wsparcia producentów żywca wieprzowego.

Unia Europejska w celu poprawy pozycji negocjacyjnej unijnych rolników promuje i wspiera tworzenie grup i organizacji producentów rolnych, co jest bardzo ważne w przypadku tak rozdrobnionego chowu trzody chlewnej, jak w Polsce. Ponadto współfinansuje działania promocyjno-informacyjne mające na celu zwiększenie sprzedaży produktów wieprzowych na rynku unijnym i światowym.

Dr hab. Piotr Bórawski z Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie przedstawił tendencje w produkcji i polskim eksporcie wieprzowiny. Z jego analiz wynika, że pogłowiu trzody chlewnej w latach 2004-2015 uległo znacznej redukcji, co wiązało się z brakiem opłacalności chowu świń. Negatywnie na strukturę stada wpłynął drastyczny spadek liczby hodowanych w Polsce loch. Powstały w efekcie deficyt prosiąt spowodował, że około 2/3 krajowego importu żywca stanowi import zwierząt do 20 kg.

Od 2008 roku Polska jest importerm netto żywca wieprzowego. Najwięcej żywca eksportuje do: Czech (2,3 tys. ton), Niemiec (1,1 tys. ton) i Rumunii (3,34 tys. ton), zaś największy import pochodzi z: Danii (98,5 tys. ton) i Niemiec (38,8 tys. ton). Ponadto w wyniku wykrycia afrykańskiego pomoru świń w Polsce kilka krajów na-

łożyło embargo na polską wieprzowinę, co spowodowało utratę części miejsc zbytu żywca wieprzowego oraz produktów wieprzowych. W tej sytuacji pomimo zwiększenia sprzedaży do krajów unijnych w 2014 roku w porównaniu do 2013 roku odnotowano około 15% spadek eksportu mięsa wieprzowego.

Dr inż. Magdalena Kozera-Kowalska z Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu zaprezentowała referat pt.: „Reorganizacja jako warunek utrzymania pozycji konkurencyjnej Polski na rynku UE”. W swoim wystąpieniu wskazała, że rosnąca produktywność produkcji w Polsce pozwala na zachowanie *status quo* na rynku UE. Jego charakterystyczną cechą jest postępująca specjalizacja wspierana ze środków UE oraz z budżetu krajowego. Wysoki poziom wdrażania postępu hodowlanego, technologicznego i organizacyjnego produkcji świń otwiera wiele potencjalnych możliwości. Ponadto poprawia się komunikacja sektora trzodowego z rynkiem i konsumentami. Reorganizacja produkcji wciąż oceniana jest jako zbyt powolna i niewystarczająca. Dodatkowo producenci nie doceniają zmian o charakterze globalnym, które dotyczą wszystkich krajów unijnych. Z ekonomicznego punktu widzenia decydujące staje się tempo i sposoby reagowania na te zmiany.

Zdaniem dr Kozery-Kowalskiej produkcja trzody chlewnej i mięsa wieprzowego w Polsce staje wobec szczególnego wyzwania, tj. określenia własnej drogi rozwoju; takiej, która, wykorzystując posiadane walory produkcji, umożliwi poprawę jej opłacalności oraz zapewni utrzymanie pozycji jednego z europejskich liderów tego rynku.

Trzecią sesję rozpoczął **dr Volodymyr Kovaliv** z Lwowskiego Narodowego Uniwersytetu Rolniczego w Dublanach, który przedstawił referat na temat zarządzania chowem trzody chlewnej na Ukrainie w kontekście integracji z Unią Europejską. Wśród podstawowych zagrożeń na tym rynku wymienił:

- niską siłę nabywczą obywateli Ukrainy, która ogranicza popyt na krajowe produkty i zachęca producentów i przetwórców do wywozu wyrobów z Ukrainy;
- wysoki stopień oddziaływania czynników biologicznych podczas pracy ze zwierzętami, nieprzewidywalność i ryzyko prowadzenia działalności;
- cykliczny charakter produkcji;
- brak certyfikacji produktów;
- niestabilną sytuację gospodarczą w kraju, która wpływa na wahania cen produktów, co z kolei zmniejsza przewidywalność rynku i atrakcyjność inwestycyjną przemysłu;
- pogłębianie się dysproporcji pomiędzy cenami w przemyśle, przetwórstwie i rolnictwie;
- wzrost kosztów pozyskania kredytów, co ogranicza inwestycje;
- bierność polityki państwa w zakresie zharmonizowania warunków współpracy z partnerami zagranicznymi;
- utrata rynków zbytu.

Zdaniem dr. Kovaliva ukraińskie produkty cechuje wysoki poziom jakości i są one popularne w ponad 190 krajach na świecie. Ukraina ma zatem znaczący potencjał eksportowy. Potrzebuje jednak rozwoju dobrych praktyk i wsparcia ze strony innych krajów UE. Wzorem udanej integracji z UE, godnym naśladowania, jest dla niej Polska. Bazowanie na doświadczeniach Polski może pomóc ukraińskiemu sektorowi rolnemu w wykorzystaniu jego potencjalnych możliwości.

Dr inż. Dariusz Kusz z Politechniki Rzeszowskiej przedstawił regionalne zróżnicowanie produkcji żywca wieprzowego w Polsce. W swoim wystąpieniu podkreślił, że największe znaczenie w produkcji żywca wieprzowego w Polsce posiadają województwa wielkopolskie, kujawsko-pomorskie, łódzkie, mazowieckie i pomorskie, które razem wytwarzają 67,5% produkcji krajowej. Z kolei największą liczbą utrzymywanych świń charakteryzują się gospodarstwa rolnicze z województw: wielkopolskiego, pomorskiego, warmińsko-mazurskiego, opolskiego, kujawsko-pomorskiego i zachodniopomorskiego, zaś najmniejsza skala produkcji występuje w gospodarstwach utrzymujących świnię w województwie podkarpackim i małopolski. Różnice pomiędzy tymi dwoma grupami gospodarstw rolniczych są ponad 6-krotne.

Zdaniem dr. Kusza, ponieważ skala produkcji trzody chlewnej jest jedną z głównych determinant decydujących o jej opłacalności, zaobserwowane różnice mogą pogłębiać się i prowadzić do marginalizacji znaczenia produkcji żywca wieprzowego w województwach, w których występują gospodarstwa o małej skali produkcji.

Dr inż. Sławomir Stec z Politechniki Rzeszowskiej w swoim referacie podjął zagadnienie znaczenia systemów jakości w produkcji mięsa wieprzowego. Zwrócił uwagę, że stosowanie systemów jakości przyczyniło się do wzrostu mięsności tusz produkowanych w gospodarstwach rolnych. Z jego badań wynika, że w przypadku stosowania jednego systemu jakości w gospodarstwie mięsność tuszy powinna wzrosnąć o około 0,6%. W 2008 i 2010 roku z tego tytułu wartość tucznika wzrosła o około 6,54-6,83 zł, a w 2009 roku o około 13,42 zł.

Efektywność stosowania systemów jakości jest ściśle związana z ich liczbą oraz skalą produkcji. Im więcej jest stosowanych systemów jakości w gospodarstwie, tym wyższy jest efekt ekonomiczny. Ponadto efekty najczęściej pojawiają się dopiero po dwóch latach od momentu wdrożenia systemu jakości.

Zdaniem dr. Steca stosowanie systemów jakości w produkcji i przetwórstwie mięsa wieprzowego zwiększa dochodowość czynników produkcji, takich jak: ziemia, praca i kapitał, oraz przyczynia się do powstania pozytywnych efektów marketingowych i organizacyjnych.

Dr hab. Piotr Sulewski ze Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie przedstawił problem wykorzystania ubezpieczeń produkcyjnych w gospodarstwach trzodowych w Polsce. Na początku zwrócił uwagę na rozwój tego systemu w zakresie produkcji rolniczej. Stwierdził, że pomimo funkcjonowania w Polsce dotowanego i obowiązkowego (dla rolników pobierających płatności bezpośrednio z UE) systemu ubezpieczeń upraw i zwierząt gospodarskich, skala wykorzystania tego instrumentu pozostaje na dość niskim poziomie. Z jego analiz wynika, że w grupie badanych gospodarstw z trzodą chlewną (796 podmiotów), funkcjonujących w systemie FADN, praktycznie nie korzysta się z ubezpieczeń zwierząt.

Zdaniem dr. Sulewskiego do czynników zwiększających prawdopodobieństwo ubezpieczenia upraw rolniczych w gospodarstwach trzodowych można zaliczyć parametry wskazujące na wyższy niż przeciętnie potencjał produkcyjny (jakość gleb, poziom nakładów na jednostkę, powierzchnię, wykształcenie rolnika) oraz fakt wystąpienia straty w przeszłości i położenie geograficzne.

Dr inż. Mariusz Hamulczuk ze Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie dokonał prezentacji powiązań cen wieprzowiny w Polsce z cenami w innych krajach Unii Europejskiej, wykorzystując zaawansowane metody statystyczne. Analizą objął miesięczne i tygodniowe ceny wieprzowiny w klasie E, w okresie od czerwca 2005 do czerwca 2016 roku. W swoich obliczeniach uwzględnił 25 krajów UE (bez Chorwacji, Cypru i Malty). W czasie prezentacji stwierdził, że istnieje przestrzenne zróżnicowanie tych cen. Wynika ono z czynników naturalnych, strukturalnych i politycznych. Pomijając Rumunię, Bułgarię, Maltę, Cypr i Chorwację, wykazał, że występuje zmniejszanie różnic między cenami wieprzowiny w czasie. Ponadto z testu Johansena wynika, że między szeregiem cen wieprzowiny w Polsce a szeregiem cen wieprzowiny w Belgii, Danii, Niemczech, Francji, Holandii i Hiszpanii występuje przynajmniej jeden wektor kointegracyjny. Z kolei modele VECM sugerują, że ceny w Polsce dostosowują się do cen w innych krajach. Wyjątek stanowią ceny w Danii, które dostosowują się do cen w Polsce. Z kolei między cenami w Polsce i cenami w Belgii mają miejsce dwustronne dostosowania. Przynowocność krótkookresowa (w sensie Grangera) występuje w zakresie dostosowywania się do cen polskich. Jedynie w zakresie cen duńskich kierunek dostosowywania się jest odwrotny. Analiza danych od 2007 roku potwierdziła 2 wektory kointegracyjne, czyli bardzo silne powiązania między cenami wieprzowiny w UE.

Dr inż. Alicja Stolarska ze Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie przedstawiła tendencje w konsumpcji wieprzowiny i jej produkcji w Polsce w latach 2005-2014. Z jej analiz wynika, że krajowa produkcja wieprzowiny w badanym okresie, z wyjątkiem 2009 roku, przewyższała jej konsumpcję. Ponadto w latach 2008-2011 import wieprzowiny do Polski był większy niż jej eksport. Udział wieprzowiny w konsumpcji mięsa ogółem w gospodarstwach domowych w latach 2005-2014 zmniejszył się – z 48,3 do 44,9% (łącznie z gastronomią – z 54,8 do 53,1%). Z kolei odsetek wydatków na wieprzowinę wzrósł o 0,07 p.p. Ponadto spożywana wieprzowina w coraz mniejszym stopniu pochodziła z samozaopatrzenia, którego udział zmniejszył się z 16,8% w 2005 roku do 8,1% w 2014 roku. Mimo spadku spożycia mięsa wieprzowego ogółem, w przeliczeniu na 1 osobę odnotowano jednak niewielki wzrost o 12 dkg rocznie. Okresowe zmiany konsumpcji wynikały ze zmian cen związanych z cyklicznym charakterem produkcji.

Po każdej sesji odbywała się ożywiona **dyskusja** na temat przedstawianych zagadnień. Uczestnicy konferencji byli zgodni, że w Polsce utrzymuje się trudna sytuacja ekonomiczna na rynku żywca wieprzowego, o czym świadczy m.in. redukcja pogłowia trzody chlewnej oraz ujemne saldo w handlu zagranicznym. W swoich wystąpieniach wskazali na przyczyny takiego stanu oraz możliwości wzrostu efektywności produkcji i poprawy konkurencyjności na europejskim rynku wieprzowiny. Sformułowane podczas konferencji wnioski mogą być przydatne zarówno producentom żywca wieprzowego, przedsiębiorcom zajmującym się ubojem trzody chlewnej i przetwórstwem wieprzowiny, jak i decydentom, którzy mają wpływ na kształtowanie polityki rolnej na tym rynku.

Elżbieta Jadwiga Szymańska